

Алексеева Світлана Геннадіївна,
старший викладач кафедри української
мови Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУРЯДНИХ КОМПОНЕНТІВ З ОДНОРІДНИМИ ЧЛЕНАМИ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У юридичному дискурсі широко представлені однорідні сурядні компоненти, які являють собою ряди однорідних членів речення, об'єднаних засобами сурядного зв'язку та сурядними семантико-синтаксичними відношеннями. Сурядні компоненти з однорідними членами речення (СК з ОЧР) беруть участь у семантичному і граматичному ускладненні простих побудов. Наприклад: ***Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах*** (Загальна декларація прав людини).

Однорідні сурядні компоненти, семантично ускладнюють просте речення сурядними відношеннями, перетворюючи його на поліпропозитивне висловлювання з імпліцитними компонентами. У юридичному тексті імпліцитність, яка породжує семантичні компресії [1, с. 64], набуває особливої ваги як «економний спосіб відображення позалінгвістичного змісту» [2, с. 3]. Імпліцитними, формально не вираженими, виступають окремі змістові компоненти, однак висловлювання зберігає автосемантичність та інформативну достатність, бо «вербалізовані ланки наче вбирають в себе семантику невербалізованих» [2, с. 3-4]. Наприклад: ***Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання*** (1, Ст. 9); ***не може зазнавати безпідставного арешту, не може зазнавати безпідставного затримання, не може зазнавати безпідставного вигнання.***

У юридичних текстах імпліцитність або скорочення окремих елементів у реченнях з однорідними сурядними компонентами має певні обмеження через необхідність точного, несуперечливого опису фактів або для підкреслення важливості повідомлюваного. Зокрема, повторюваними, не скороченими є прийменники в ряді однорідних слівформ або другорядні залежні від однорідних членів слівформи. Наприклад: ***Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту***

недоторканність (І, Ст. 3); *Кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком* (І, Ст. 14); *Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань* (І, Ст. 12).

Сурядні компоненти з однорідними членами, побудовані за принципом паралелізму, об'єднують в ряд граматично незалежні, рівноцінні, рівноправні словоформи зі спільними лініями синтаксичних зв'язків. У СК з ОЧР виявляються типові ознаки паратаксису: засоби сурядного зв'язку, сурядні внутрішньорядні відношення, однорідність, та супідрядність, - які зумовлюють граматичне ускладнення простого речення.

Головні ознаки однорідності: однакова синтаксична функція, сурядний зв'язок та відношення, супідрядність, семантична сумісність, однакове морфологічне вираження, - найповніше виявляються у СК з ОЧР, що репрезентовано в юридичних текстах. Наприклад: *Шлюб може укладатися тільки при вільній і повній згоді сторін, що одружуються* (І, Ст. 16, п. 2). Однорідність синонімізує однорідні члени через їх розміщення, сему подібності та інтонацію.

У юридичному дискурсі однорідні члени ряду можуть бути морфологічно різнооформленими, виражатися словоформами, словосполученнями чи підрядними частинами речення, що зумовлено прагматикою стилю, який вимагає докладного потрактування понять. Наприклад: *Національне агентство, у межах визначених цим та іншими законами, є відповідальним перед Верховною Радою України і підконтрольним їй та підзвітний Кабінету Міністрів України* (ІІ, Розділ ІІ, Ст. 4, п. 2); *Ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство* (І, Ст. 15, п. 2); *Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання* (І, Ст. 5).

Найпоширеніші в юридичних текстах однорідні сурядні компоненти з єднальними та розділовими сполучниками (*і, та, або*) та відношеннями, а також з єднально-перелічувальними відношеннями, поєднані інтонацією. Рідше вживаються ряди однорідних членів з протиставними та градаційними сполучниками (*але, як.так*) та відношеннями. Особливістю юридичного дискурсу є також взаємозамінність єднального та

розділового сполучників *та / або* і поєднання в одному ряді єднальних та розділових відношень. Наприклад: *Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію і переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів* (I, Ст. 18); *б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги...*(II, Розділ 1, Ст. 3, п. 1); *...корупційне правопорушення - діяння, ...за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та / або цивільно-правову відповідальність* (II, Розділ 1, Ст. 1).

Синтаксичним конструкціям в юридичному дискурсі властивий синкретизм відношень [3, с. 8] через поєднання і взаємодію однорідних сурядних компонентів з різними внутрішньорядними семантико-синтаксичними відношеннями. Наприклад: *Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканість його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію* (I, Ст. 12).

У ході дослідження функціонування СК з ОЧР у юридичному дискурсі встановлено поряд з істотними ознаками, вияв яких не залежить від сфери поширення, їх семантичні, синтаксичні та стилістичні особливості, властиві текстам юридичного змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кадомцева Л. О. Українська мова : Синтаксис простого речення / Л. О. Кадомцева. - К. : Вища школа, 1985. - 127 с.
2. Колосова Т. А. О сигналах неразвёрнутости некоторых имплицитных сложных предложений / Т. А. Колосова // Синтаксис предложения. - Калинин : Изд-во Калинин. ун-та, 1983. - С. 3-11.
3. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого речення : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. К. Мойсієнко. - К. : ДП Вид. дім «Персонал», 2009. - 208 с.

I - Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. - 1948. - Режим доступу до ресурсу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

II - Закон України «Про запобігання корупції» [Електронний ресурс]. - 2014. - Режим доступу до ресурсу : zakon.rada.gov.ua/go/1700-18.